

”Garnisonsminnen berättar 28” handlar om

Kasernerna på Rindö

Författare Håkan Kindlund

Håkan Kindlund, hobbyhistoriker och officer. Har ett stort intresse för militärhistoria och i synnerhet Stockholms garnisons historia.

I 26 kasernområde (Rindö V) 1910.

Rindö har varit befäst i en, eller annan form sedan 1500-talet. När Fredriksborgs fästning uppfördes på Värmdösidan av Oxdjupet 1724–1735, uppfödes även skansar på Rindösidan.

Det räfflade artilleriet som togs i bruk under 1800-talets mitt, gjorde de gamla befästningarna omoderna, så även den just upprustade Vaxholms fästning på Vaxholmen, mellan Vaxön och Rindö. En utredning tillsattes och resultatet blev tillkomsten av fästningen Oskar-Fredriksborg, vilken placerades invid Oxdjupet mittemot den gamla fästningen Fredriksborg, som vid detta lag börjat förfalla. Den stod färdig 1877 och utgjorde då en av tidens modernaste befästningar.

Fästningens besättning kom ur Svea artilleriregemente, ur vilket ett detachement förlades till Vaxholm. Detta blev ett självständigt förband 1889 som *Vaxholms artillerikår*. Dessutom kommenderades avdelningar ur olika infanteriförband regelbundet till fästningen för att utgöra flankskydd.

Försvarsbeslutet 1901 gav att artillerikåren ombildades till *Vaxholms kustartilleriregemente, KA1* med Marinen som huvudman. Specialister, minmateriel och fartyg tillfördes från Flottan. Förbandet förlades vid

Vaxholms fästning, med huvuddelen till kastellet och detachement vid Rindö redutt och Oskar-Fredriksborg.

Samtidigt beslutades att upprätta ett infanteriförband, vilket skulle vara fredsförlagt inom fästningen för att slippa de ständiga kommenderingarna. Genom indragning av Värmlands fältjägare och Hallands bataljon skapades *Vaxholms grenadjärregemente, I26,* med förläggning vid Oskar-Fredriksborg. I väntan på att kaserner skulle uppföras, skedde tillfällig inkvartering i Livgardet till hästs gamla kasern vid Storgatan i Stockholm.

1904 står KA1 kaserner klara vid Oskar-Fredriksborg på Rindö. Dock blir staben och tre kompanier kvar på kastellet och Rindö redutt. Två år senare sker inflyttning även för I26, vars kasernområde ligger granne med kustartilleristernas. Här inkvarteras regementet i sin helhet, så även staben för vilken ett kanslihus uppförts, vilket saknas på grannförbandet.

I26 var ett unikt infanteriförband, såtillvida att man agerade som *skärgårdsinfanteri*- ett slags tidigt amfibieförband. Man förfogade över en mängd mindre och halvstora båtar för överskeppning av trupp, hästar (dragdjur), underhåll och material för fältarbeten. Dessa båtar förlades vid den s.k. Grenadjärbryggan, rakt nedanför kasernområdet.

Häst vinschas ombord i samband med övning. Personal ur I26 och Flottan övervakar.

De bägge kasernområdena benämndes Rindö V (I26) och Rindö Ö (KA1). Även KA1 disponerade en hamn, den s.k., Minörhamnen, där även sjöflyget var stationerat under några år på 1910- och 1920-talen, innan slutlig förläggning vid Hägernäs skedde 1925.

Riksdagsbeslutet 1901 ledde till det största byggprojektet i svensk historia, där inte mindre än 44 kasernetablissemang uppfördes runt om i landet. Arkitekten bakom de flesta var Erik Josephson, där KA1 kaserner som påbörjades 1901 var bland de första och stod inflyttningsklara 1904. Arbetena med grannkasernerna skedde under åren 1903–1906.

Bägge kasernområdena bestod av två kaserner vardera, där I26 kaserner fick det typiska utseendet för dåtida infanteriregementen med 4 våningar och ett tillhörande kanslihus. KA1 kaserner reducerades till 3 våningar av fortifikatoriska skäl och saknade kanslihus, då staben var förlagd till Vaxholms kastell. Exercishus och matsal fanns också på bägge områdena, medan vattentornet och sjukhuset var garnisonsgemensama. Diverse kringbyggnader fanns även, tex förråd, skjul och skolbaracker, varav en var den 1905 flyttade baracken från Vaxö läger. Även en gemensam dansbana anlades och man kan väl anta att ett visst ”gruff” förekom mellan de bägge förbandens soldater.

KA1 kaserner (Rindö Ö).

På platsen fanns redan ett antal byggnader, då regementena flyttade in. Bla ett oxstall, fyra bostadshus av trä, belägna i utkanten av kasernområdet, samt ”Kadettvillan”. Dessa var uppförda under 1880-talet av de s.k. ”Grågubbarna”, dvs de som för mindre brott, eller lösdriveri bestraffats med straffarbete vid *Kronoarbetskåren*. Namnet syftar på de grå vadmalskläder som utgjorde deras klädsel.

Med tanke på det geografiska läget och bristen på infrastruktur avseende bostäder, uppfördes även befälsbostäder i anslutning till kasernområdena. Dessa kom att benämnas BB (befälsbostäder)- Ö, -V, -N, vilka uppfördes 1906–1909, för befälet och dess familjer. Vindarna inreddes med rum för ogifta officerare och underofficerare.

Officerare och underofficerare ur I26 på väg hem från övning 1918.

Vid bägge kasernetablissemangen på Rindö, överskreds budgeten så pass kraftigt, att riksdagen tillsatte en särskild ”Vaxholmskommission” för att utreda förhållandena. Man kom fram till att fler byggnader än beräknats hade uppförts. Slarv med bokföring, dålig ordning på byggplatsen, där tex arbetare och förmän uppträtt berusat på arbetstid. Upphandling av varor

och tjänster hade inte heller skett på ett korrekt sätt, där bl.a. den lokale chefen för Fortifikationen, hade bedrivit privata affärer med leverantörerna, vilka, man ansåg hade saltat räkningarna ordentligt, samt tagit betalt för icke utförda tjänster. Som exempel kan nämnas att I26 kaserner blev 80% dyrare än beräknat! Detta ledde till rättegångar som fastslog skulden till några ledande officerare vid Kungl. Fortifikationen, vilka erhöll avsked och tvingades betala skadestånd. Denna episod kom att kallas ”Rindöskandalen” i samtida press. Den totala summan för kasernerna (I26) blev 1.8 milj. kr (vilket motsvarar cirka 120 milj. kr i 2026 års penningvärde).

Det bör dock nämnas att flertalet av landets kasernbyggnationer blev dyrare än beräknat, främst på grund av prisstegring avseende byggmaterial, men även höjda arbetarlöner. Tex så blev I7 i Karlskrona ca 30% dyrare, medan K6 i Ystad blev drygt 70% dyrare.

Försvarsbeslutet 1925 innebar en rejäl reducering av armén och en indragning av Vaxholms grenadjärregemente föreslogs. Chefen för generalstaben ansåg dock att förbandet behövdes för att gällande krigsplanläggning skulle hålla. Även Marinen ville att det skulle kvarstå, då man inte förfogade över några egna markförsvarsförband.

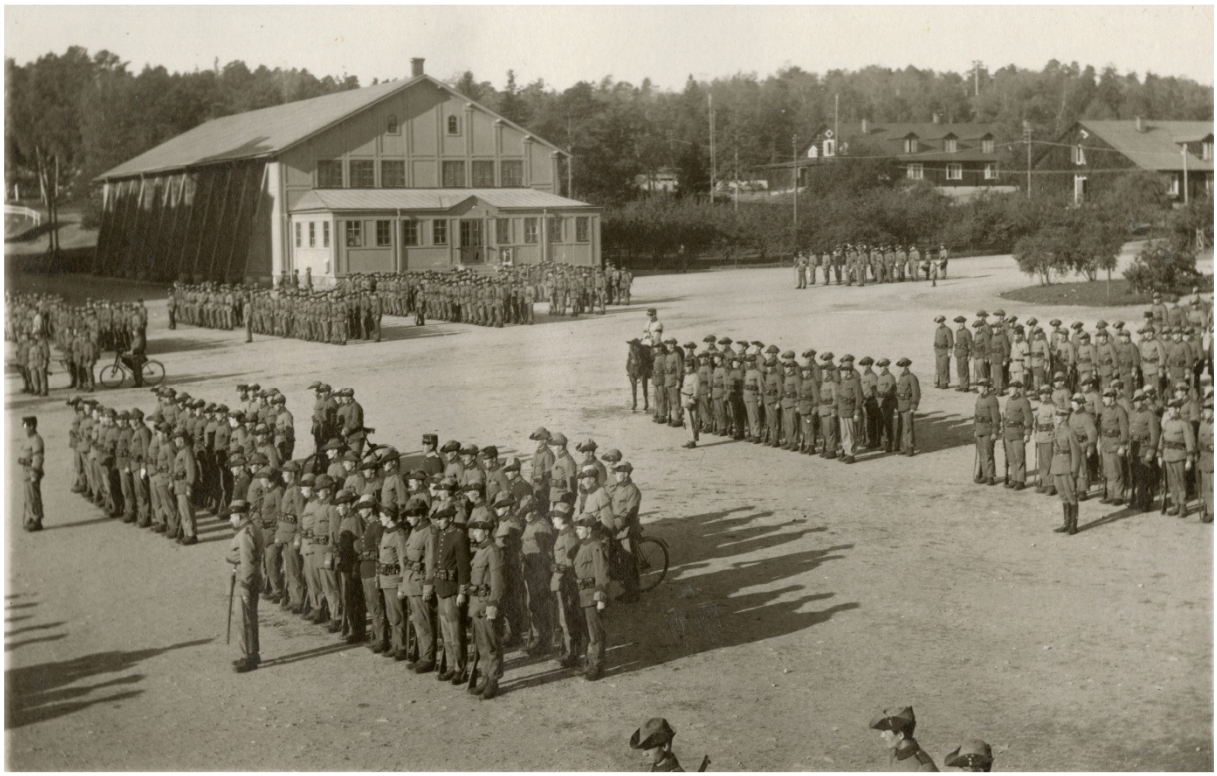
En kompromiss valdes till slut, då en bataljon ur Svea livgarde skulle komma att utgöra besättning vid Vaxholms fästning i krigstid. Utbildningen skulle då bedrivas vid regementets ordinarie förläggning i Stockholm. Den stora diskussionen gällde då huruvida mobilisering skulle ske i Stockholm eller i Vaxholm, vilket ledde till beslutet att denna skulle ske inom Vaxholms fästning och vid övningsverksamhet skulle man använda logementsfartyg för manskapets logi. Dessa kunde inte Flottan uppbringa utan avsevärd kostnad, utan man bestämde att återanvända grenadjärernas gamla kasernområde (förslaget var att detta ev. skulle försäljas). Samtidigt hade Svea livgarde som även övertagit många av det av nedläggning beslutade Göta livgardes uppgifter, svårt att mäkta med även utbildning av en fästningsbataljon. Om ändå det gamla kasernetablissemanget skulle användas vid övning, kunde man även utbilda manskapet där, då kostnaderna skulle bli marginellt högre.

1927 beslutades att Göta livgarde, vilket nu undgick nedläggning, skulle organiseras med en stridsvagnsbataljon, ett garnisonskompani för högvaktstjänst och ett detachement i Vaxholm för utbildning av krigsförband till Vaxholms fästning, benämnd *Fästningsbataljonen.*

Man översåg även möjligheten att förlägga Stockholms flygstation till Rindö och den planerade Andra flygkåren i de gamla kasernerna. Men då

förhållandena inte lämpade sig för detta, främst avseende isförhållandena för sjöflyget, valdes en annan lösning där Hägernäs blev platsen för denna verksamhet.

Livet inom kasernområdena har av många beskrivits som en lantlig idyll. Kasernstaket fanns inte och diversehandel, poststation och kafé fanns i direkt anslutning till förläggningen. De anställdas familjer bodde i närheten och barnen lekte på området. Det har beskrivits som ”en salig blandning av civilister och militärer”.

Uppställning inför I26 sista regementsövning. Bilden tagen 1926.

Enligt 1936 års försvarsbeslut fastställdes att behovet av infanteri till kustbefästningarna kunde tillgodoses genom landstormen och därmed förvann behovet av fästningsbataljonen. Kasernerna skulle lämnas över till KA1 under hösten 1939. Först 1941 hade inflyttning skett i sin helhet och KA1 kunde koncentreras till kasernerna vid Oskar- Fredriksborg, samtidigt som en viss upprustning skedde där både WC och centralvärme installerades. Även regementsstaben kunde nu flytta in i I26 gamla kanslihus, där såväl expeditionslokaler som mäss nu kunde inrymmas.

1962 flyttades officersmässen från kanslihuset till Grenadjären, den förra regementschefsbostaden för I26, ursprungligen uppförd 1909, vilken ligger strax väster om kasernområdet. Även Minörhamnen utvidgades för att kunna ta emot större och fler båtar och fartyg. I samma veva byggdes gymnastikhallen i östra kanten av området om till samlingssal och biograf.

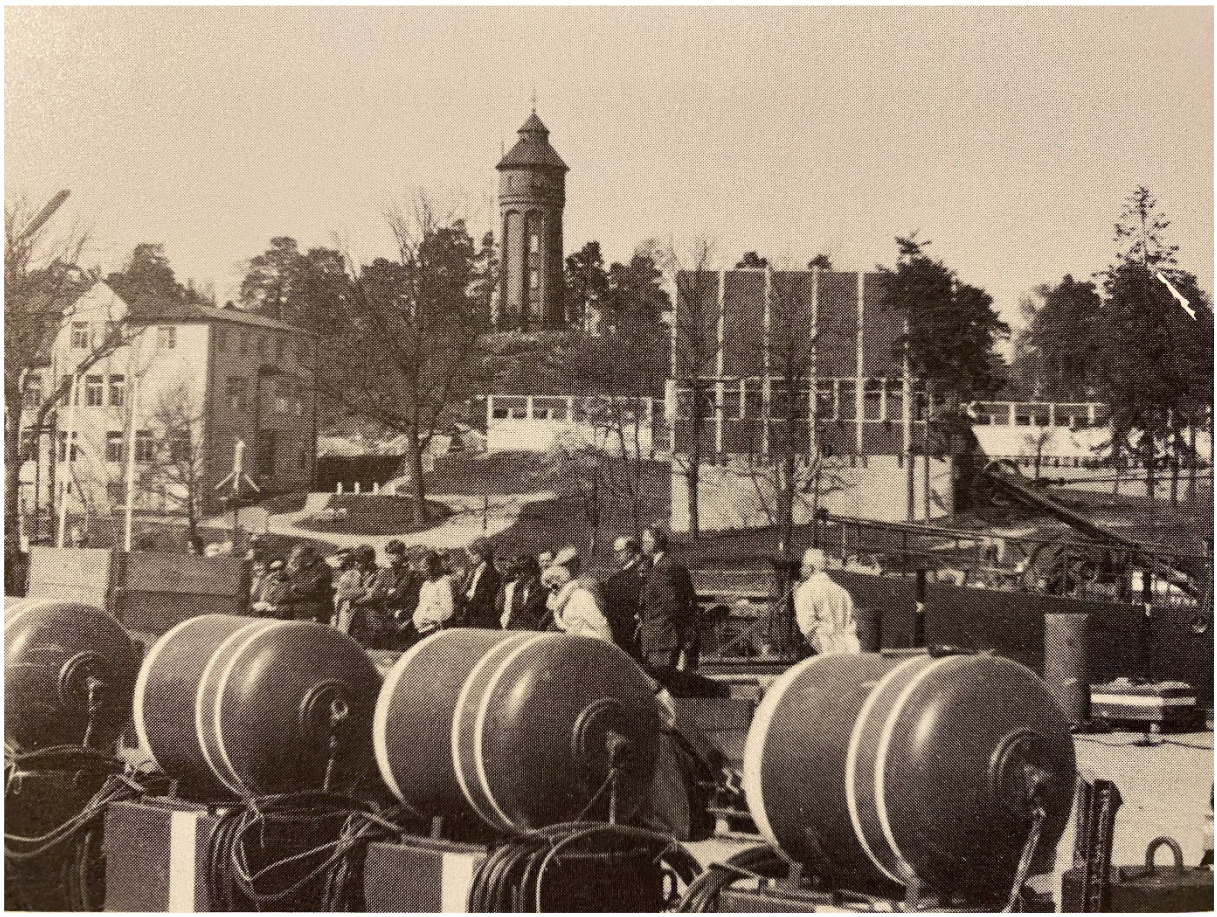

Kustjägare övar landstigning från 200-båt 1958.

En övningshall för vattenutbildning byggdes ovanför hamnen 1972, vilken både möjliggjorde förbättrad dykutbildning och ökade simkunnigheten bland de värnpliktiga. Under samma decennium uppfördes även såväl en ny matsal, som serviceförråd.

Under 1980-talet försvann många av kringbyggnaderna, vilka ofta uppförts i trä. Inte sällan som övningsobjekt för brandkåren.

År 2000 stod stora förändringar för dörren. KA1 ombildades till AMF1 (Vaxholms amfibieregemente), det fasta kustartilleriet avvecklades och kärnan kom att utgöras av rena amfibieförband.

Minörhamnen KA1. Vattentornet och vattenövningshallen i bakgrunden.

I försvarsbeslutet 2004 fastställdes att endast en utbildningsplattform för amfibieförband behövdes och att AMF1 var det förband som hade bäst förutsättningar att bedriva övningsverksamhet. Samtidigt beslutades att omlokalisera förbandet till Berga, där flottan sedan tidigare hade en örlogsstation. Flytten var ingalunda oomstridd, i riksdagen debatterades det huruvida det var bättre att behålla AMF4 i Göteborg än att behålla och flytta AMF1, med en merkostnad om ca 165 milj. kr. Samtidigt fattades flera beslut om sammanslagningar av garnisoner, då dessa ansågs bespara statskassan avsevärda belopp.

Den 3 oktober 2005 troppades fanan för sista gången vid Vaxholms amfibieregemente och därmed upphörde en nära 500-årig militär närvaro i Vaxholm, ”Låset mot Stockholm”. Kvar står kasernerna som en påminnelse om det som varit och en rest av ett försvar av en helt annan dignitet än idag.

Minnessten rest 2006 i samband med AMF1 flytt till Berga.

Rindö V. 2026. Nu ombyggt till lägenheter.

I26, senare KA1/ AMF1 f.d. kanslihus, 2026.

Rindö Ö. Pågående ombyggnad. 2026.

Minörhamnen 2026. Nu civil småbåtshamn.

Käll- och litteraturhänvisning

Sveriges riksdag, proposition 1924:20

Sveriges riksdag, Proposition 1927:1

Sveriges riksdag, Proposition 1936:225

Sveriges riksdag, Proposition 2004/05:5

Sveriges riksdag, Motion 2004/05: Fö25 avseende prop. 2004/05:5 Vårt framtida försvar

Aftonbladet ”Rindöskandalen”, 1907-04-05, s. 5.

Dagens Nyheter ”Brister i byggnadsanslagen”, 1913-06-15, s. 8.

Dagens Nyheter ”Krigsrätten i Rindöskandalen”, 1907-04-06, s. 2.

Eckerberg, Dag (2017). ”Något om Rindöskandalen och Kungl. Fortifikationen” ur Himmelstrand, Erik (red.), *Vaxholms fästnings museums årsbok 2017*, s. 31–45.

Himmelstrand, Erik (2026). ”Fredriksborgs fästning” ur Himmelstrand, Erik (red.), *Vaxholms fästnings museums årsbok 2026*, s. 6–13.

Ljungberg, Mauritz C:son (1991). ”Försvar i Stockholms skärgård under 700 år” ur Jernberg, Eric (red.), *Vaxholm och fästningen: Några historiska bilder från en liten stad”,* Stockholm: Atlantis, s.39–66.